

Turinys

PRATARMĖ	9
ĮVADAS	14

I

SKYRIUS.

LIETUVIŲ KALBOS PLOTO SKIRSTYMAS: IKITARMĖTYRINĖ TARMIŲ NOMENKLATŪRA IR KALBOS NORMINIMO SCENARIJAI SENOSIOSE GRAMATIKOSE	18
--	----

1. 1. Lietuvių kalbos skirstymas tarmėmis senosiose Rytprūsių gramatikose	21
--	----

1. 1. 1. Tarmių garsyno ypatybės	27
----------------------------------	----

1. 1. 2. Tarmių kaitybės ir darybos ypatybės	30
--	----

1. 1. 3. Tarmių žodyno savitumai	31
----------------------------------	----

1. 1. 4. Tarmių vertės paieška	31
--------------------------------	----

1. 2. Lietuvių tarmės senosiose Didžiosios Lietuvos gramatikose	34
--	----

1. 2. 1. Aukštaitiškosios gramatikos	35
--------------------------------------	----

1. 2. 2. Žemaitiškosios gramatikos	38
------------------------------------	----

1. 3. Tarmių ir rašomosios kalbos santykis senosiose gramatikose	43
---	----

1. 4. Variantiškumo bruožų nomenklatūra senosiose gramatikose	46
--	----

II

SKYRIUS.

LIETUVIŲ KALBOS VARIANTIŠKUMO TYRIMŲ PERSPEKTYVOS XIX AMŽIUJE	50
--	----

2. 1. Lietuvių tarmėtyros formavimosi sąsajos su istoriniais ir etnografiniais tyrimais	52
--	----

2. 2.	Pirminė tarmėtyrinės medžiagos, objekto ir tikslo konceptualizacija Mažojoje ir Didžiojoje Lietuvoje	56
2. 2. 1.	Lietuvių kalbos ploto apibrėžos	69
2. 2. 2.	Tarminės medžiagos rinkimas Mažojoje Lietuvoje, tyrimų tikslai, rezultatai ir įtaka tarmėtyros raidai	72
2. 2. 2. 1.	Augusto Schleicherio kelionė	72
2. 2. 2. 2.	„Stebėtojo paradokso“ užuominos Adalberto Bezenbergerio tarmėtyrinėse pastabose	76
2. 2. 2. 3.	Ferdinando de Saussure'o išvyka	79
2. 2. 3.	Ekspedicinės kelionės po Didžiąją Lietuvą	82
2. 2. 3. 1.	Stanislovo Mikuckio kelionių ataskaitos	83
2. 2. 3. 2.	Julijanas Kuznecovas (Jūlijs Kalējs) – lietuvių kalbos tyrėjas?	87
2. 2. 3. 3.	Eduardo Volterio ekspedicinė veikla	89
2. 2. 3. 4.	Leopoldo Geitlerio ekspedicija	92
2. 2. 4.	Pirminės medžiagos verifikacijos būtinybė: Stanislovo Mikuckio atvejis	96
2. 2. 5.	Pirmųjų tarminės medžiagos rinkėjų patirties apibendrinimas	100
2. 3.	Pirminė skiriamųjų tarminių požymių konceptualizacija	104
2. 3. 1.	Mažosios Lietuvos tarmių bruožai	104
2. 3. 1. 1.	Augusto Schleicherio aprašai	104
2. 3. 1. 2.	Frydricho Kuršaičio įžvalgos	108
2. 3. 1. 3.	Adalberto Bezenbergerio pastebėjimai	109
2. 3. 2.	Didžiosios Lietuvos tarmių bruožai	111
2. 3. 2. 1.	Kalbiniai Stanislovo Mikuckio įspūdžiai	111
2. 3. 2. 2.	Jono Juškos tarmių ir jų požymių samprata	112
2. 3. 2. 3.	Jano Karłowicziaus įžvalgos	115
2. 3. 2. 4.	Adalberto Bezenbergerio pastabos dėl Didžiosios Lietuvos (pa)tarmių	116
2. 3. 3.	Tarminių požymių nomenklatūra	119

2. 4.	Pirmieji tarmių klasifikacijos bandymai	121
2. 4. 1.	Tarmių skirstymo užuomazgos Stanislovo Mikuckio ataskaitose	122
2. 4. 2.	Augusto Schleicherio tarmių skirstymas	124
2. 4. 3.	Lietuvių tarmės Frydricho Kuršaičio žemėlapyje	125
2. 4. 4.	Jono Juškos ariogališkių samprata	128
2. 4. 5.	Lietuvių tarmės Viktoro Porzezińskio apraše	136
2. 4. 6.	Mikalojaus Akelaičio gramatikos išskirtinumas	137
2. 4. 7.	Skiriamųjų geolingvistinių požymių raiška	140
2. 5.	Pamatinės lietuvių tarmių klasifikacijos XX a. kalbotyrai	142
2. 5. 1.	Antano Baranausko tarmių klasifikacija	142
2. 5. 2.	Kazimiero Jauniaus tarmių klasifikacija	152
2. 6.	Lietuvių tarmėtyros formavimosi bruožai	154

III

SKYRIUS.

PROGRAMINIAI XIX A. PABAIGOS– XX A. PRADŽIOS LIETUVIŲ TARMĖTYROS PROJEKTAI

3. 1.	Tarminių duomenų inventorizacijos būdai	157
3. 1. 1.	Monografiniai tarmių aprašai	159
3. 1. 1. 1.	Filippo Fortunatovo aprašas	159
3. 1. 1. 2.	Augusto Leskieno ir Karlo Brugmanno aprašai	163
3. 1. 1. 3.	Monografinis Roberto Gauthiot aprašas	165
3. 1. 1. 4.	Kleopo Jurgelionio aprašas	166
3. 1. 2.	Pirmasis lietuvių kalbos klausimynas	167
3. 1. 3.	Kazimiero Jauniaus tarmių aprašai	182
3. 1. 4.	Tarminių požymių eksplisitiškumas	196
3. 1. 5.	Tarmių medžiagos pateikimas chrestomatiniuose leidiniuose	200
3. 1. 5. 1.	Chrestomatinių leidinių sandara	200
3. 1. 5. 2.	Istorinė ir mokslinė chrestomatijų vertė	203

3. 1. 5. 3.	Baranausko „Anykščių šilelis“ – chrestomatinis tarminio teksto pavyzdys	211
3. 1. 5. 4.	Tarminių tekstų užrašymo ypatumai	214
3. 1. 5. 5.	Dėl tarmės ir tarminio teksto santykio	220
3. 2.	Jaunagramatikių konceptų tvirtinimas(is) lietuvių tarmėtyroje	222
3. 2. 1.	Kalbotyrinės Antano Baranausko pažiūros	225
3. 2. 2.	Stereotipų apie Baranauską verifikacija	230
3. 2. 3.	Tarptautiškumo diskursas Baranausko tarmėtyroje	236
3. 2. 4.	Gimtakalbio (gimtatarmio) tarmių tyrėjo mito kilmė	239

IV

SKYRIUS.

XIX A. PABAIGOS–XX A. PRADŽIOS LIETUVIŲ TARMĖTYROS TARPTAUTIŠKUMO DISKURSAS: JAUNAGRAMATIŠKŲJŲ LIETUVIŲ KALBOS TYRIMŲ TAŠA

253

4. 1.	Tarmėtyrinių tyrimų programos projektas	253
4. 2.	Lietuvos mokslo draugija – tarmėtyrinės veiklos tęsėja	261

IŠVADOS 267

LENTELIŲ SĄRAŠAS 273

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS 274

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI 278

SANTRUMPOS 302

LITHUANIAN DIALECTOLOGY: GENESIS, DEVELOPMENT AND PARADIGMATIC BREAKTHROUGHS.

PART I:

Predialect Period. The Beginning of Lithuanian Dialectology: Identification of Dialects, Research Perspectives and their Types.

Summary 303